

PARNASSIA

1998:2

PARNASSIA

Medlemsblad för Föreningen Smålands Flora Årgång 11 1998 nr 2

Adress: c/o Allan Karlsson; Liljeholmsvägen 6; 575 39 Eksjö

Bankgiro 857 – 6506; postgiro 66 29 27 – 3

Prenumerationsavgift för år 1998 är 50 kr

Styrelseledamöter i Föreningen Smålands Flora 1998–99

Ordförande	Allan Karlsson; Liljeholmsvägen 6; 575 39 Eksjö tel. 0381 – 104 16
Vice ordförande	Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö tel. 0380 – 106 29
Sekreterare	John Christoffersson; Villa Vibo, Långemåla; 570 76 Ruda tel. 0499 – 300 06
Kassör	Ingvar Christoffersson; Göträdsgatan 8; 341 39 Ljungby tel. 0372 – 143 83
Övriga ledamöter	Gunvald Bruce; Skogsråstigen 20; 593 52 Västervik tel. 0490 – 152 26 Thomas Karlsson; Sektionen för fanerogambotani, Naturhistoriska Riksmuseet, Box 5007; 104 05 Stockholm tel. 08 – 666 51 79 Birger Lindgren; Björkängsgatan 64; 576 32 Sävsjö tel. 0382 – 106 22 Barbro Otterstedt; Högabergsgatan 12; 331 41 Värnamo tel. 0370 – 165 97 Åke Rühling; Bangatan 8; 222 21 Lund tel. 046 – 13 92 62, arb. 046 – 222 97 81 Göran Wendt; Högstorpssvägen 142 B; 352 42 Växjö tel. 0470 – 227 33 Åke Widgren; Ronnebygatan 10; 371 32 Karlskrona tel. 0455 – 31 17 41
Redaktör	Jan-Erik Hederås; Tyringeatan 21; 252 76 Helsingborg tel. 042 – 14 03 91

Omslagsbilden visar slätter i en ång med slätterblomma (teckning av John Käll)

Rikt fynd av rutläsbräken

CHRISTEL GUSTAFSSON & MARTIN SALLNÄS

I våras (1998) när vi, Martin och jag, gick med näsorna i backen på botanikers vis fann vi något intressant. Martin hittade något för honom osett, han anade dock att det var något ovanligt och ropade – Hallå Christel vad är det här? – En läsbräken AKTA! Efter närmre studier och konsultation av både Krok-Almquists och Mossbergs florum kunde vi konstatera att det rörde sig om *rutläsbräken* ***Botrychium matricariifolium***. En bestämning som vi senare har fått verifierad av Åke Widgren och Christer Wahlgren, som ansåg fyndet värt ett besök.

Växtplatsen, belägen på Gustavsbergs gård i Alvesta kommun, är ett lövlundsfragment av *hassel*, *alm* och *lön*. Området har under perioder varit betat men är nu obetat. Troligen har rutläsbräken funnits här länge med tanke på det rika beståndet, inalles hittades under växtsäsongen 23 individer, vilket får betraktas som mycket när det gäller denna art. Rutläsbräken anses vara en mycket variabel art, den är perenn med underjordiska delar som kan vila i flera år i väntan på rätt växtbetingelser. Arten anses även fuktkrävande, vilket kanske kan till en del förklara dess ymnighet i år. Martin har noga karterat individerna och ämnar göra uppföljningar, vilket ska bli intressant att följa.

Idag är arten känd från ca 50 lokaler, spridda i Sverige. Till floraväktarverksamheten i Småland finns nio tidigare förekomster rapporterade, tre i Jönköpings län, en i Kronobergs och fem i Kalmar län. Fyra av dessa lokaler har reinventerats utan återfynd, bl a kronobergslokalen, varför den nya lokalen i Gustavsberg är den enda nu aktuella i detta län. Vid flertalet tidigare fynd är endast ett fåtal individer rapporterade, ett undantag finns från Bottnaryd (Jönköpings län) där hela 35 exemplar hittades 1996.

Att så få lokaler av rutläsbräken finns noterade är kanske inte så underligt med tanke på dess variabilitet, och relativa oansenlighet. En ytterligare orsak sann för Småland är kanske inte bara växtens ovanlighet utan även botanikers dito.

Källor:

Mossberg, Bo m fl (1992) Den nordiska floran 1:a uppl.
Floraväktarverksamheten i Småland – årsrapport 1996

Christel Gustafsson, Botvidsgatan 8A; 753 29 Uppsala; tel. 018 – 12 74 68

rutläsbräken
efter Lid

Årsmötet 1998

JOHN CHRISTOFFERSSON

Sex sammanhängande inventeringsrutor där **varken örnbräken eller stensöta** stått att uppbringa. Där det **inte** gått att hitta *gråstarr*, *blåtåtel* eller *glashjörk*, inte heller *näckrosor*. Ett område nästan utan nivåkurvor, med i stort sett all mark utnyttjad för åkrar, planterade skogar och bebyggelse. Kan det vara något?

Ja, svarar Du — om vi är på Öland! Men vi är inte på Öland utan på en annan ö, som tillhör vårt eget landskap. En ö, som saknar mycket av det som vi brukar förknippa med Småland men har en del annat, som vi bara finner här. Nämligen på Visingsö. Det var där Smålands Flora hade sitt årsmöte med efterföljande exkursion.

Visingsö

På kvällen den 3 juli samlades ett antal personer och några bilar vid färjeläget i Gränna för överskeppning. Bilarna rullade vidare mot folkhögskolan. Ni vet ju hur det är på folkhögskolorna: vacker miljö (här ligger husen i en tallunge bakom ett forntida gravfält), bekväma rum, trevliga lokaler, god mat. Men bara här har vi blivit bjudna på rökt vätternsik!

Medan några redan slumrade gott höll andra på att förgås av spänning under VM-matchen mellan Danmark och Brasilien. Dock verkade alla utvilade, när Magnus Thorell nästa morgon ordnade sina bilköer. Vid folkhögskolan blommade *ryssgubbar*, utanför föreståndarens vägg ett exemplar av *stor rödmalva* ***Malva sylvestris* ssp. mauritania**. I Tunnerstad växte *skär kattost* och *mjukplister* på en trädgårdsgång med påförd makadam. Vi var på väg till trakten av Rönäs för att bekanta oss med öns berömda ekskog.

Ni kommer säkert ihåg vad Magnus skrev i vårnumret av Parnassia om de 400 hektaren åkermark som under en fyrtioårsperiod ekplanterades för att trygga rikets försörjning med skeppsvirke 200 år senare. Det skulle betyda om så där 40 år från och med nu (fast revirförvaltaren lär redan ha meddelat marinen att träden är mogna att tas ner; jag har för resten för mig att man avverkat några och använt dem till skeppstimmer — nämligen vid restaureringen av kulturhistoriskt värdefulla fartyg!). Mellan *ekarna* satte man *silvergran* ***Abies alba***, som så småningom skulle huggas bort sedan de bidragit till att göra timmerträden raka och kvistfria. Nu står ekskogen här med praktfulla träd och liknar verkligen en pelarsal.

Jordmånen är antagligen perfekt för att få fram ekar i elitklass. Den består av näringsrik moränlera blandad med sand. I Småland är ju de flesta marker mer eller mindre sura, men på Visingsö har jorden berikats med kalk från öns egen lerskiffer och från material som transporterats hit av landisen från Östergötland. Vegetationen ser ut som i de flesta småländska ekskogar med *skogsklöver*,

häckvicker, gullviva, ängskovall och fibblor. Men här tillkommer kirsål, och det är gott om rundhagtorn och orkidéer: tvåblad, jungfru Marie nycklar, grönvit nattviol och "vanlig" nattviol, som uppträder i jätteformat. På en plats växer slankstarr.

Den västra vägen söderut är vacker, där den löper mellan sädesfält prickade av *blåklint*. Åt ena hållet står lövskogen som en vägg. Åt andra utbreder sig Vätterns vida yta. Intrycket av havsvik förstärks av strandskatorna, som klipper mellan tumlande tofsvipor. Gårdarna ligger glest, en del med vackra gammaldags fähus i skiftesverk. Klarblå himmel med vita molntappar. Lärkorna hänger drillande mot vinden.

Vårt mål är Näs strax öster om södra udden. Här låg landets första kungaborg. Från Näs styrdes Sverige under halvannat århundrade. Här planerades dragen i den ständiga maktkampen mellan de sverkerska och erikska ätterna. Här levde och dog kungarna, en av dem blev mördad på slottet. När de båda ätterna kämpat färdigt tog folkungarna över. Magnus Ladulås avled på Näs år 1290 och har fått en minnessten rest efter sig. År 1318 anföll riddaren Carl Elineson Sparre borgen och brände ner den. Sedan dess har Vätterns vågor gjort sitt bästa för att dra ner resterna i sjön, men ännu står de vackra bottenvåningarna av två torn kvar.

I branten ner mot Vättern växer *gråal* uppblandad med en och annan *klibbal*. Några av deltagarna är ivriga att leta fram hybriderna, men den hittar vi inte. Magnus berättar att gråalen utom på strandbrinkar växer i mycket bördiga bäckdalar och i sluttningar med *alm* och *ask*, gärna med *gulsippa* och *ramslök* i fältskiktet. Man träffar också på den på betesmark och igenväxande åkrar.

Vid Näs är strandbrinken hög och brant. Vi kliver på sandstensblock med förstenade böljeslagsmärken. Floran tyder på näringsrikedom och ett gynnsamt pH. *Piggfröet* ***Lappula squarrosa***, den mest kalkälskande arten, växer på och nedanför en muravsats. I Småland är den bara funnen här och vid Brahehus. I branten ser vi *ängshavre*, *piggstarr*, *rågvallmo*, *revfingerört*, *backsmultron*, *backvial*, *vildmorot*, *rödkörvel*, *sminkrot*, *färgkulla*, *väddklint*

*piggfrö
efter Lid*

och blåhallon. Nere vid vattnet finner vi strandfräne, och där står också hästhov i en av sina ursprungliga miljöer.

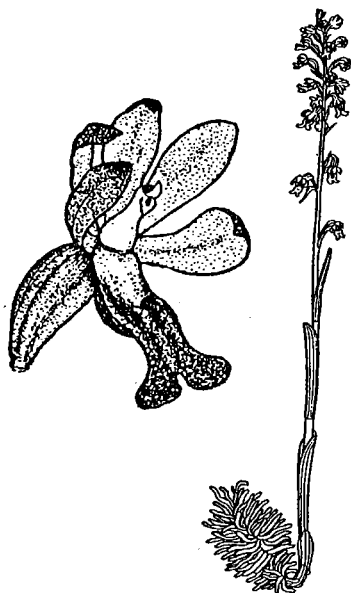
Då vi kommer till Stigby har vi förflyttat oss till 1800-talet. När man bestämde sig för att få fram inhemska sidentyger var det här man planterade de mullbärsträd, som silkesmaskarna skulle leva på. Ihärdigheten hos dem som drev projektet var det inget fel på — försöken sträckte sig över 120 år och upphörde inte förrän ett stycke in på 1900-talet. Under en period saluförde man fiktiskt ”tyger från Visingsö”. Nu är resterna av den gamla odlingen kulturminnesmärke. De knotiga mullbärsträden *Morus alba* står kvar fast ibland uppstöttade, och ett och annat valnötsträd *Juglans regia* går också att leta upp.

Det finns tre forntida gravfält på Visingsö. Störst är de södra och mellersta med vardera 350 fornlämningar, minst fältet vid folkhögskolan, som bara innehåller gravar från järnåldern. De båda andra tycks ha använts ända från stenåldern till vikingatiden. Under järnåldern var nästan hela ön uppodlad och befolkningen lika stor som nu. De isländska sagorna har en del att säga om den underbara platsen.

Utanför gravfältet letar vi fram smågröe, sparvvicker, trädklöver, flikplister och sötvedel. Bland vanlig solvända hittar vi också den mörka. Det mest spännande finner vi inne på gravfältet: backsmörblomma, gullhavre och parkmåra, de båda sist nämnda säkerligen inkomna då området besåddes med främmande gräsfrö någon gång kring förra sekelskiftet.

Ädelgranarna högs inte alltid bort. I sydost finns stora bestånd av gammal barrskog. Friska, härliga, örtrika skogar — på ett ställe ser vi nästrot! Vi beundrar också Sveriges största silvergran, en praktfull, risig bjässe.

Innanför Erstadviken ligger Erstadkärret, men där är besöksförbud för det rika fågellivets skull, så havssäv, blåsäv och eventuell ävjebrodd får vi lämna därhän. Vår färd går vidare till öns nordöstligaste punkt, Sandudden. Där

nästrot
till vänster blomma
efter Lid

sandstarr
till höger frukt
efter Lid

står *strandrågen* och *sandstarren* kvar vid vattnet sedan tiotusen år och drömmer om sin barndoms Yoldiahav. På gamla dyner och i ett övergivet grustag härskar en mycket blandad vegetation dominerad av ogräs. Här antecknar jag *korgvide*, *vresros*, *stenros*, *skavfräken*, *foderlost*, *grusstarr*, *smällglim*, *stor getvåppling*, *vildmorot*, *gråbinka* och *fältmalört*. I ett tätt bestånd av *bergrör* står minsann ett

enda exemplar av *jättesvingel*, *Festuca rubra* ssp. *gigantea*, som bara är noterad från knappt tio rutor i Småland.

Denna dag har vi gjort nerslag i många tidsepoker. Vi har upplevt forntid, medeltid och 1800-tal, vi har stått och begrundat växter som har sitt ursprung i tiden "strax" efter isavsmältningen. Vi avslutar med stormaktstiden. På 1600-talet styrde ätten Brahe sitt väldiga grevskap från Visingsborg, nu en vördnadsbjudande ruin. Dit travar några för att få syn på ännu fler sällsynta vilda växter, men jag och några likasinnade beger oss till Örtagården sedan vi först tillfredsställt vårt behov av förfriskningar i hamnkiosken. Detta är möjligen den vackraste och mest intressanta av de "kryddgårdar" jag sett. Här odlas inte bara kryddväxter utan också läkeörter, färgväxter och mer eller mindre vanliga prydnadsväxter. Trädgården kom till 1980. Den utfördes i barockstil för att efterlikna den, som anlades av Per Brahe d y "i grevens tid".

Nere vid färjan får vi den sista arten: *bergkårel*.

Var det inte en fin årsexkursion? Om Du då Du läst detta gripits av avund mot oss vill jag bara fråga: varför var Du inte med själv?

John Christoffersson; Långemåla; 570 76 Ruda;
tel. 0499 - 300 06

fältmalört
efter Lid

bergkårel
efter Lid

Där inget annat sägs är bilderna i detta nummer av Parnassia hämtade från

- Johannes Lid, Norsk og svensk flora;
- Tor Nitzelius och Helge Vedel, Skogens träd och buskar i färg.

Strödda tankar vid genomgång av äldre botanisk litteratur

HENRY SJÖSTRAND

När jag på senare tid har gått igenom äldre botanisk litteratur för Smålands Floras räkning har jag ibland kommit på mig själv med att "spåra ur" från den botaniska linjen. Reflektionerna har gått i olika riktningar. Vid genomgång av Elias Fries' *Stirpes Agri Femsionensis* t.ex. blev jag närmast häpen över den förtrollning Fries uttrycker i den latinska texten när han beskriver sin reaktion vid upptäckten av *skogsfrun* i Femsjöskogarna. Orden förmedlar nästan något gudomligt, mystiskt som kom mig att tänka på min egen upplevelse och reaktion när jag själv som barn hittade den betydligt mindre märkvärdiga men väldoftande lilla *ögonpyrolan* i mina nordsmåländska hemtrakter.

Jag har också vid excerperingen automatiskt fått både kulturhistoriska och vetenskapshistoriska inblickar som berikat min läsning avsevärt. Atmosfären vid det tidiga artonhundratalets akademier, hur kändes den för den tidens fåtaliga manliga studenter och forskare? Hur har de mänskliga relationerna förändrats under de senaste två hundra åren och hur speglas dessa förändringar i språket? Ofta är det kanske fråga om yttre språkliga konventioner som ger en falsk bild av verkligheten. Jag ska försöka belysa detta med hjälp av exempel från framför allt Elias Fries' skrifter. Här kommer man osökt in på delikata psykologiska frågor och allt vad jag har antytt i det föregående är förstås kopplat till den globala tekniska och mänskliga utvecklingen, i hur hög grad tänker jag inte försöka gå in på.

Disputations- och examensväsendet vid universiteten

För att kunna följa med i mitt resonemang måste man veta något om disputations- och examensväsendet vid universiteten i Uppsala och Lund i början av 1800-talet. Man kunde disputerar "pro gradu" eller "pro exercitio", antingen för doktors- eller magistergraden eller för övnings skull; i det senare fallet försvarade respondenten en ofta mycket kort avhandling som handledaren hade författat. Disputerade man "pro gradu" kunde avhandlingen vara skriven antingen av disputanden eller av preses, d.v.s. handledaren som också ledde disputationen. Inte förrän 1852 bestämdes det att avhandlingen skulle vara författad av den som önskade vinna doktorsgrad (magistergrad inom filosofisk fakultet fram till 1878). Fries' *Novitiae Florae Svecicae* (1814–1824) inleds som sig bör med Fries' egen gradual-avhandling från 1814. På titelbladet står det att Carl Adolph Agardh är preses och Fries författare (auctor) och dessutom Smolandus, d.v.s. av Smålands nation. Fries disputerar "pro laurea" enligt försättsbladet, d.v.s. för lagerkransen. Till saken hör att all vetenskaplig litteratur skrevs på latin under en stor del av

Elias Fries vid 80 års ålder.

Foto Henri Osti. Plåten förvaras på Uppsala universitetsbibliotek

1800-talet och disputationerna försiggick förstås också på latin. Latinet var vetenskapens internationella kommunikationsmedel i ännu högre grad än vad som är fallet med engelskan i våra dagar. I synnerhet Elias Fries' latinska språkbehandling är av yppersta klass både grammatiskt och stilistiskt. Han hade faktiskt talat latin redan som barn då han med sin far gjorde botaniska utflykter i Femsjötrakten. Agardh (1785–1859) som blivit professor i botanik och praktisk ekonomi i Lund 1812 upptäckte tidigt Fries' talanger och underlättade hans akademiska karriär.

Elias Fries (1794–1878) blev docent i botanik i Lund 1814 och så småningom Borgströmiansk professor i praktisk ekonomi i Uppsala 1834. Vid den senare tidpunkten hade emellertid deras vägar skilts för länge sedan på grund av olika kynne och forskningsmässig — filosofisk grundsyn. Agardh var algspecialist och Fries som bekant framförallt mykolog. Dessutom var deras relation i längden ohållbar därför att Agardh företrädde en spekulativ romantisk vetenskapssyn medan det hos Fries mera var frågan om en förening av naturspekulation och objektivt iakttagande till en början. Fries gled snart över helt från romantik till realism och därmed var konflikten ett faktum. Agardh, slutligen biskop i Karlstad, och Fries försonades sedan aldrig. Båda satt f.ö. i Svenska Akademien.

Dedikationer

Låt oss återvända till de mänskliga relationerna så som de återspeglas i den vetenskapliga litteraturen. De Friesskrifter som jag inspirerats av är främst *Novitiae Florae Svecicae* (1814–24, ny utökad och omarbetad upplaga 1828), *Flora Hallandica* (1817–19) och *Stirpes Agri Femsionensis* (1825–27).

Dedikationerna som jag ger exempel på i det följande kan vara riktade till föräldrar, välgörare av olika slag eller akademiska lärare. Underdanigheten och tillgivenheten i formuleringarna är slående, men i vad mån det är fråga om äkta känslor eller konvention är som jag tidigare sagt svårt att säkert avgöra. Men mycket är nog äkta och speglar således den tidens verklighet. Det är regel att dedikationen är på latin om föremålet är latinkunnig vetenskapsman/ämbetsman eller präst, i övriga fall uttrycks vördnaden helt på svenska, till föräldrar och syskon exempelvis. Ibland träffar man på riktigt trevliga och vackra dedikationsverser på klassiskt latin.

Elias Fries dedicerar sin gradualavhandling till den framstående botanisten Olof Swartz, bl.a. intendent och professor vid Bergianska stiftelsen. I den layout-mässigt oklanderliga texten heter det: VIRO CELEBERRIMO OLAO SWARTZ, M. D. PROFESSORI, REG. ORD. DE WASA EQUITI, R. ACAD. SCIENT. SVEC. SECR. och längst ner DICAT AUCTOR. På rak svenska: "tillägnas den vittberömde mannen Olof Swartz, medicine doktor, riddare av Vasaorden, sekreterare i Kungliga Vetenskapsakademien". Det är alltså typiskt för Fries att gå rakt på sak utan krusiduller. Ett halvår senare (nov. 1814) låter Fries sin elev öläningen Pehr Ahlquist disputera på en ca 15 sidor lång fortsättning om bl.a. Scirpus-arter. Trots att Fries är författare dedicerar Ahlquist avhandlingen till sina välgörare (sponsor(er)?) Mich. Fr. Ehrenborg och hans hustru Hedvig Eleonora på ett synnerligen ödmjukt sätt: "Eder godhet fordrade ett värdigare offer; men då min inskränkta förmåga förbjuder något annat, har jag genom detta offentligt sökt förklara den rena tacksamhet och djupa vördnad, hvarmed jag har äran vara eder ödmjukaste tjenare Pehr Ahlquist." Fortfarande har Berlingska boktryckeriet sett till att dedikationssidan ser snygg ut.

Den följande avhandlingssnutten i *Novitiae* (några få sidor, mest om vanliga fanerogamer) försvarades 1817 av småläningen David Theolander med Fries som författare och preses. Den lyder på latin (med följande svensk översättning): IN SACRAM REGIAM MAIESTATEM MAGNAE FIDEI VIRO, ILLUSTRISSIMO AC GENEROSISSIMO LIBERO BARONI, DOMINO LUDOVICO MÖRNER, S.S. THEOLOGIAE DOCTORI, DIOCES. WEXION. EPISCOPO, REG. GYM. SCHOLARUMQUE EPHORO, REGII DE STELLA POLARI ORDINIS COMMENDATORI, MAECENATI MAXIMO SACRUM voluit, debuit D. Theolander (i djupaste vördnad tillägnas dessa sidor Kunglig Majestät och den trofaste mannen, vittberömde och frikostige friherren Ludvig Mörner, teologie doktor, biskop i Växjö stift, eforus över gymnasiet och trivialskolan, kommandör av Kungl. Nordstjärneorden — min store välgörare).

16
NOVITIÆ
FLORÆ SVECICÆ,

Quas,

Venia Ampl. Ord. Phil. Lundens,

P R Æ S I D E

CAROLO AD. AGARDH,

Bot. et Oecon. Pr. Prof. Reg. et Ord.

Pro LAUREA

Publico Examini subjicit

AUCTOR

ELIAS MAGNUS FRIES,

Smolandus.

In Lyceo Carolino die Maji MDCCCXIV.

LUNDÆ, MDCCCXIV.

LITERIS BERLINGIANIS.

V. HÄRADSHÖFDINGEN,

HÖGÄDLE

HERR J. N. SÖLLSCHER

OCH

HANDELSMANNEN,

HÖGÄDLE

HERR J. HERMAN HÖRLIN

med högaktning och tacksamhet

samt

De Huldaste Föräldrar

med sonlig vördnad, kärlek och tacksamhet

helgadt

af

A. M. Thunberg.

Avhandlingarna är hela tiden mycket korta till omfånget, det gäller även när Fries kommit till Uppsala på 1830-talet, men på senare tid är de nästan undantagslöst författade av respondenten. 1843 försvaras ett arbete om bl.a. Ranunculus-arter av kalmariten Johannes Stork som kanske drevs av stark hemlängtan från det fjärran Uppsala och därför särskilt ömsint harangerar sina föräldrar och syskon. Hans tillägnan lyder: "Hulda föräldrar och älskade syskon af en tacksam och tillgifven Son och Broder!" Även Carl Johan Moquist (Kalmarit 1843, 15 sidor) är känslsam när han dedicerar sitt lilla opus: "Till En Huld Moder och Älskad Syster af Carl Johan."

Tacksamheten kan också ta sig följande uttryck (nu lämnar vi Fries' *Novitiae* med fortsättning i Mantissa 1–3 kort): Norrlänningen Lars Hvasser disputerade i Lund 1835 på en avhandling av A.E. Lindblom. Han dedicerar sin insats först till "provincialläkaren Doctor J.M. Bergman, min fordne välgörare" sedan också till styvföräldrarna kyrkoherden Daniel Hvasser och Ebba Pamela Hvasser född Nordewall i följande ordalag: "Den huldhet och omvårdnad, hvarmed I hafven sörjt för den Fader- och Moderlöses uppfostran, skall alltid bevaras uti en Liflig Hågkomst."

Åter till Fries (*Novitarum Florae Suecicae*, Mantissa tertia). När Anders Magnus Thunberg, västgöte och Wadellstipendiat, disputerar på riktigt i Uppsala 1843 på en femtonsidig skrift klämmer han till ordentligt när det gäller dedikationerna. Det är här fråga om en fyrdubbel tillägnan över tre hela sidor. Först vänder han sig till konungens troman, högädle lagmannen Harald Almquist och hans hustru högädla lagmanskan fru M.C. Almquist f. Krull, sedan till "regementsläkaren högädle och vidterfame herr doctor Gudm. Sandmark och välborna fru doctorinnan U. Sandmark f. Friedenreich med vördnad och tacksamhet", till slut till häradshövdingen J.N. Söllscher och handelsmannen J. Herrman Hörlin, båda säkerligen mecenater eller med dagens terminologi sponsorer. Det hela avrundas med ett tack till "De Huldaste Föräldrar med sonlig vördnad, kärlek och tacksamhet helgadt af A.M. Thunberg."

Det kan kanske vara lämpligt att avsluta de här reflektionerna med en titt på den poetiska halten på avhandlingarnas förstasidor. När Elias Fries ger ut fortsättningen på *Novitiae Florae Svecicae* (mantissa 1–3) tillägnar han boken åt Math. N. Blytt, den store norske botanisten, eftersom denne bidrog med norska växtfynd. Dedikationen lyder: BLYTTIO, INGENUO ET LIBERALISSIMO AMICO, D.D.D. AUCTOR. På svenska: "till Blytt, den geniale och frikostige vännen från författaren". Därefter tillfogar han en elegant vers på klassiskt distikon som Fries säkerligen själv författat eftersom ingen antik upphovsman finns angiven. Strofen kan kanske ge oss en fläkt från förra århundradets universitetsmiljöer som trots allt inte ligger så långt tillbaka i tiden. Men en hel del har förstås hänt sedan Elias Fries' dagar, inte bara på det botaniska området.

PER JUGA, PER VALLES LECTISSIMA PANDIT ALUMNIS
MUNERA FLORA SUIS: QUI LEGIT ILLA SAPIT.
QUIDQUID AT ACCUMULAT DIVES, LUCRATUR EGENUS;
"SED REDIT AD DOMINUM, QUOD FUIT ANTE SUUM."

Fri svensk tolkning:

Över berg och dalar uppenbarar Flora för sina lärjungar sina utsökta gåvor:
Den som läser detta vet.

Men hur mycket den rike än samlar in så får även den fattige del därav;
"Men allt det återgår till Herren som tidigare var hans."

Litteratur (förutom i texten nämnda verk):

Carl Fehrman, Lärdomens Lund, 1984

Svensk Uppslagsbok (ang. Det äldre disputationsväsendet)

Henry Sjöstrand; Landgången 12; 591 72 Motala

Elektronisk post

Du kan numera sända Ditt bidrag till Parnassia som en bilaga till ett elektroniskt brev direkt till redaktören under adress je.hederas@nicolai.se — helst i formatet Word 7.0 för PC. Men det går bra att skicka ett vanligt brev till mig med eller utan diskett också!

Jan-Erik Hederås; Tyringeatan 21; 252 49 Helsingborg; tel. 042 – 14 03 91

1998 års floraväktarrapporter

Tänk på att skicka Din floraväktarrapport senast i februari 1999 till

Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö.

Icke blott hotade kärlväxter utan även hotade lav-, moss-, svamp- och kransalger är välkomna i Din rapport.

Givetvis får Du också skicka in artuppgifter på andra trevliga nyfynd Du gjort under året. Glöm bara inte att ta med alla uppgifter (artnamn, socken, lokal, biotop, koordinat, uppgiftslämnare, datum) samt kommentarer t.ex. antal, om belägg eller foto finns och var, bestämmare av belägg etc.

Om flera trevliga fyndrapporter flyter in kan Fyndhörnan återkomma i Parnassia 1999:1.

Red.

Upprop

FLORAVÄKTERICENTRALEN VID ABISKO NATURUM

Floraväkeriet i fjällen har under detta år inbringat mer information än under startåret 1997. Trots detta behöver vi fler floraväktare under -99, då många lokaler ännu återstår att besöka.

Torneträsk och dess omgivningar är botaniskt sett kanske det mest undersökta området i vår fjällvärld. Trots detta är det möjligt att fortfarande upptäcka nya växtlokaler. Detta visar vilka botaniska skatter området döljer och hur viktigt floraväktarens arbete är för att öka vår kunskap om fjällens botaniska värden.

I år har flera nya lokaler upptäckts. Stora rariteter, såsom *polarsmörblomma* och *fjällvallmo* har rapporterats från platser där de inte tidigare har varit kända. En av de nya fjällvallmo-lokalerna håller inte mindre än 260 exemplar vilka blommade med ca 900 stänglar. *Fjällkrassing*-lokalen norr om Torneträsk har visat sig utgöra en av de rikligaste förekomsterna i Sverige. Under årets botanikkurs räknades deras antal och de befanns vara 366 individer på ett begränsat område.

Att vara floraväktare i fjällmiljö skiljer sig från att vara floraväktare i södra Sverige eller i kustlandet. De botaniska lokalerna ligger i väglöst land och är ofta mycket dåligt dokumenterade. Många av lokalerna har inte besökts på 50–60 år. Det är till god hjälp om man är bekant med växternas ekologi och känner deras standortskrav. Man kan säga att fjällfloraväktaren bör ha en ådra av detektiv i sig. Många av lokalerna kan nås under en kortare dagstur, medan andra kräver långturspackning och flera dagars vandring. Fjällkartan BD6 täcker in de flesta av områdets lokaler och kan vara till god hjälp för den som vill göra en insats.

Om du är intresserad finns det förslag på dagsturer du kan göra för att besöka olika växtlokaler. Vissa av lokalerna är lätta att nå efter E10:an. För att besöka dessa behöver du emellertid tillgång till ett fordon. Andra lokaler når du genom en lätt vandring från Abisko Turiststation.

Om du istället tänkt att vandra Kungsleden mellan Abisko och Kebnekaise så finns det ett flertal intressanta lokaler att besöka.

Att inventera skall vara en njutning. Den som är floraväktare i fjällen axlar inget ansvar för de växtlokaler som besöks, ett besök på platsen och en ifylld rapportblankett är allt. Därför kan du kombinera nyttigt volontärarbete med en skön fjällsemester.

För mer information kontakta Abisko naturum fr.o.m. 10 mars. Vi hjälper dig gärna med förslag i din planering.

*Floraväckericentralen vid Abisko naturum;
Box 26; 981 07 Abisko; tel. 0980 – 401 77
(genom Peter Benson)*

Blomstrande sophög

ROGER KARLSSON

I Parnassia 1998:1 beskrev Bengt Nilsson, Åke Svensson och Åke Widgren "Soptippsfloran i södra Småland". Liksom dom, tycker jag att den här typen av växtlighet är nog så intressant som den rent vilda floran. Denna kan ibland kännas lite väl trivial, om man som jag tillbringar sin mesta fritid på jakt efter nya arter.

Jag vill berätta om en sophög i Västervik. Kommunens sopmaskiner tömde 1997 det material man samlat upp från stadens rännstenar i en hög vid Stora Örserum i tätortens södra utkant. Lägeskoordinater enligt RUBIN är 7H 0a Gränsö 11 03 i Västerviks socken. Antalet arter är förbluffande stort med tanke på att sophögen bara är c:a 7 meter i diameter och 2,5 m hög. Nu räknade jag inte alla i sammanhanget triviala arter, men kunde inte undgå att notera nedanstående. Jag följer här ordningen i artsammanställningen i Parnassia 1:98. Med * markeras arter som inte finns med i den listan.

<i>Amaranthus retroflexus</i>	svinamarant
<i>Ambrosia artemisiifolia</i>	malörtsambrosia
<i>Anethum graveolens</i>	dill
<i>Antirrhinum majus</i>	lejongap
<i>Avena sativa</i>	havre
* <i>Bracteantha bracteata</i>	jätteeternell
<i>Calendula officinalis</i>	ringblomma
* <i>Clarkia amoena</i>	atlasblomma
* <i>Cleome hassleriana</i>	paradisblomster
<i>Echinochloa crus-galli</i>	hönsbirs
* <i>Eschscholzia californica</i>	sömntuta
* <i>Echium plantagineum</i>	blå snokört
* <i>Eryngium planum</i>	rysk martorn
* <i>Euphorbia cyparissias</i>	vårtörel
* <i>Fagopyrum esculentum</i>	bovete
* <i>Gilia capitata</i>	bollgilia
<i>Helianthus annuus</i>	solros
<i>Hordeum vulgare</i> var. <i>distichon</i>	tvåradigt korn
<i>Hordeum vulgare</i> var. <i>vulgare</i>	sexradigt korn
<i>Iberis umbellata</i>	rosenibris
* <i>Lobularia maritima</i>	strandkrassing
<i>Lycopersicon esculentum</i>	tomat
* <i>Mauranthemum paludosum</i>	pysslingkrage
<i>Nicandra physalodes</i>	ballongblomma
* <i>Nicotiana x sanderae</i>	blomstertobak
<i>Panicum miliaceum</i>	hirs
<i>Papaver somniferum</i>	opievallmo
* <i>Papaver rhoeas</i>	kornvallmo
* <i>Parthenocissus inserta</i>	vildvin
<i>Phalaris canariensis</i>	kanariegräs

<i>Physalis peruviana</i>	kapkrusbär
* <i>Pisum sativum</i>	ärt
* <i>Rudbeckia laciniata</i>	höstrudbeckia
<i>Setaria viridis</i>	kavelhirs
* <i>Sisymbrium altissimum</i>	hamnsenap
<i>Solanum nigrum</i>	nattskatta
<i>Triticum aestivum</i>	vete
<i>Zea mays</i>	majs

Kommentarer:

Echium plantagineum blå snokört bör man se upp med. Den är till förväxling lik *E. vulgare* blåeld. Kanske är det därför ingen snokört har rapporterats till Smålands Flora (enl T. Karlssons lista 1991).

Cleome hassleriana paradisblomster är tydligen lik *Cannabis sativa* ssp. *indica*, åtminstone innan den blommar. Det fick en vän till mig erfara då han polisanmälades för att odla *cannabis* vid sin stuga i skärgården. Polisen var där — då min vän inte var hemma — och skar ner hela beståndet av paradisblomster.

Fagopyrum esculentum bovete är ju en art man sällan ser. Men på toppen av sophögen stod ett vackert blommande exemplar och lyste lång väg. Det var egentligen det som tipsade mig om lokalen.

Physalis peruviana kapkrusbär är nog en art som "är på ingående". Jag har de två senaste åren funnit den på fem ställen i Västervik.

Även *Nicandra physalodes* ballongblomma är ökande. Den lägger man sannerligen märke till och den kan inte ha hållit sig undan av den anledningen.

Jag håller med Nilsson/Svensson/Widgren om att man ska vara uthållig på hösten, om man vill hitta "konstiga" arter. De flesta av de här uppräknade är ju senblommande och många av potatisväxterna ger sig inte till känna förrän i augusti/september.

Men tveklöst är det nog så att inventerarna inom Smålands Flora har antecknat sådana här ruderväxter i mycket varierande omfattning. Det tycker jag är synd. Även om det ofta handlar om utkastade prydnadsväxter, så ger de ofta en vink om vad som komma skall i vår vilda flora. Ta t.ex. alla förvildade oxbärsarter. Åtminstone kring Västervik växer de ju snart sagt i varenda backe.

Man får ta dem för vad de är: ruderväxter. De kan inte leva någon annanstans än i sådana här miljöer. De tål inte konkurrens.

Men det där visste du ju redan. Men kanske inte vad en liten sophög kan innehålla...

bovete
efter Lid

Härledning av lövträdens namn

BÖRJE SVENSSON

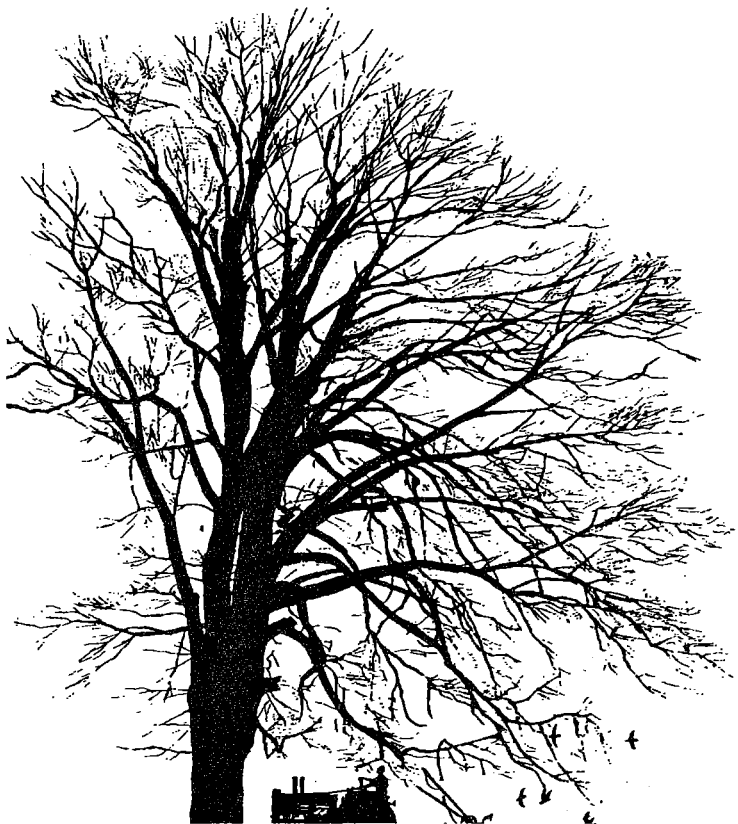
Under hela mitt vuxna liv har jag fascinerats av ord och frågar mig alltid efter den ursprungliga betydelsen. Naturligtvis är det så gott som omöjligt att med fullständig visshet kunna fastställa ursprunget. Likaså tror jag att olika kulturkretsar tolkar in sina egna idéer i låneord. Här nedan gör jag ett försök att tolka de svenska lövträdsnamnen och jämföra med de latinska släktnamnen.

Indoeuropeiska rötter

Namnen på samtliga lövträd, som funnits i Sverige (Småland) några eller något årtusende, har indoeuropeiska rötter. Ett svenskt "h" motsvarar en indoeuropeisk "k-rot". Jfr hassel – kosselo, hagg – kagh. Latinskt "f" och grekiskt "ph" motsvarar oftast en indoeuropeisk "bh-rot" och där har svenskan "b". Jfr bok – fagus – phagos – bhag.

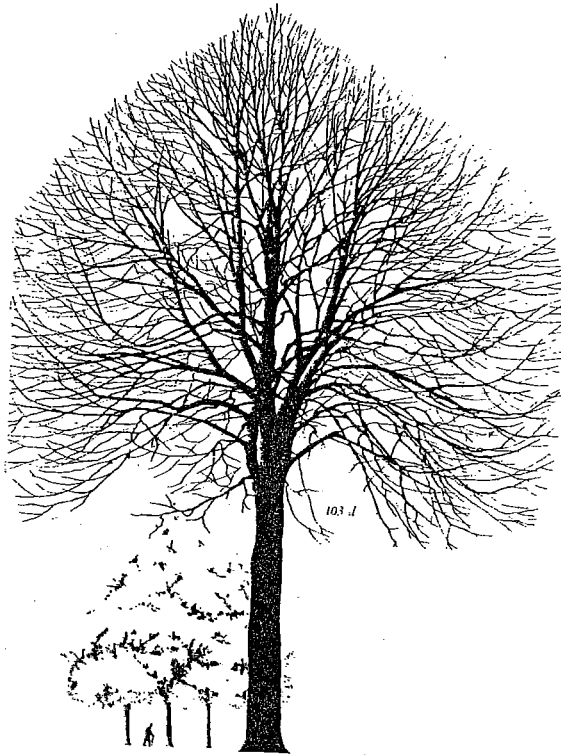
Man tror att det funnits ett indoeuropeiskt urhem på den ryska stäppen norr om Svarta havet. Därifrån har indoeuropeerna sedan spridit sig till övriga delar av Europa och bort mot Indien omkring 2000–1500 f.Kr. De indoeuropeiska rötterna har jag hämtat från Pokorny (se litteraturlistan), men förenklat "Ijudskriften". Jag har börjat med att titta i Wessén "Våra ord". Där uppgifter saknas om den ursprungliga betydelsen har jag gjort egna gissningar. Detta gäller alm, apel, ask, asp och ek. Det ligger mycket kulturhistoria i namnen och jag anser att man får en helt annan uppfattning om t.ex. träden, när man spårat namnens ursprungliga betydelse. Min tanke var att försöka spåra namnen på alla växter som kommer med i Smålands Flora och presentera dessa på ett liknande sätt som lövträdsnamnen. Om intresse finns skulle man kanske kunna ge ut det som ett supplement till Smålands Flora?

1. **Al** "den gulbruna, gulröda" efter veden. Jämför *latin* ALNUS samma rot *indoeuropeiska* EL¹ "rödbrun, gulbrun, lysande, vit";
2. **Alm** samma rot som i Al, fast i *isländska* ihopkopplad med EMBLA, den första kvinnan enligt nordisk mytologi. Jämför almens runda blomknoppar = kvinnobröst(?); *latin* ULMUS samma rot;
3. **Apel** "den vattenrika, saftiga frukten"(?); *indoeuropeiska* ABEL av AB "vatten, flod"; finns i germanska, keltiska och baltiska språk; jämför *latin* MALUS "den mjuka frukten" eller "saftig?"; MEL¹ "krossa, mjuk";
4. **Ask** *indoeuropeiska* OS, OSK, i *isländskan* kopplat till AS-GEIRR "guds spjut" grenspetsarna är böjda uppåt; ASK var den första mannen i nordisk mytologi (As-geirr = manslem; jämför Embla = kvinnobröst); *latin* FRAXINUS = urspr. en björksläktning; *indoeuropeiska* BHEREG = glänsa (jfr. björk);

alm (skogsalm) efter Nitzelius

5. **Asp** *indoeuropeiska* APSA "den bräckliga" mjukt trädslag. Det nordiska asp kanske av AS "bränna, lätteldat"; *latin* POPULUS, *indoeuropeiska* PEL¹ = darra;
6. **Avenbok** (av tyskans Hagebuche) hag-bok, bok växande i hagen; *indoeuropeiska* KAGH "innesluta"; *latin* CARPINUS "sågade blad; SKER⁴ inskurna blad;
7. **Bok** *latin* FAGUS, *grekiska* PHAGEIN "äta" "den ätliga" syftar på bokollonet; *indoeuropeiska* BHAG "dela en bit mat";
8. **Björk** "den ljusa"; *indoeuropeiska* BHEREG "lysa"; *latin* BETULA "harts, kåda"; GWET¹ "harts, kåda";
9. **Ek** *indoeuropeiska* AK² "ek". Jag tror dock ordet har att göra med *indoeuropeiska* AK¹ "äta", som syftar på de ätliga ollonen (jämför bok); *latin* QUERCUS urspr. PERKINUS = ek, även i svenskans "fur" = tall; troligen PER¹ = svälla;

lind (parklind) efter Nitzelius

10. **Hassel** latin CORYLUS samma rot som det svenska hassel; *indoeuropeiska* KOSELO hassel, "jaktspjut" urspr. "tillspetsad"; KES "skära"?
11. **Hägg** "växande i hage" *indoeuropeiska* KAGH "innesluta"; latin PRUNUS; *indoeuropeiska* PROMOS; PER² = framför;
12. **Körsbär** "det mörkröda bäret"; *indoeuropeiska* KER⁶ "mörk"; latin PRUNUS (se hägg, plommon);
13. **Lind** "det böjliga"; jämför lindbast; *indoeuropeiska* LENTO "böjlig". Jämför latin TILIA, *grekiska* TILOS = "fiber"; alltså samma idé eller *indoeuropeiska* PTELEYA "den bredbladiga";
14. **Lönn** "det man hugger"; *indoeuropeiska* KEL³ = hugga; *isländska* HLYNR; latin ACER "spetsig" syftar på de vasskantade bladen eller YXA "hugga";
15. **Oxel** "det bär-bärande"; *indoeuropeiska* OG "frukt, bär"; latin SORBUS "saft"; SREBH "sörpla";
16. **Pil** syftar på trädet av vilket man gör pilar eller på de pil-lika bladen? *indoeuropeiska* PEIS "söndermala"; latin SALIX; SAL "smutsgrå";

lönns (skogslönns) efter Nitzelius

17. **Plommon** *latin* PRUNUS "det förnämsta"; *indoeuropeiska* PER² "framför";
18. **Päron** "det uppsvällda" avser frukten; *latin* PYRUS; *indoeuropeiska* PURO "frukt, kärna"; PU "svälla";
19. **Rönn** "det röda" efter bären; *fornisländska* RAUB; REUDH "röd"; *latin* SORBUS "saft"; *indoeuropeiska* SREBH "sörpla";
20. **Sälg** samma rot som i *latinets* SALIX; *indoeuropeiska* SAL² "smutsgrå" syftar på barkens färg;
21. **Vide** "flätmaterial"; *indoeuropeiska* WEI¹ "böja, fläta" (Jolster; EL¹ "gul, lysa").

Litteratur:

Julius Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch;
 Elias Wessén, Lars Levander, Våra ord, deras uttal och ursprung.

Börje Svensson; Sankt Sigfrids folkhögskola, Kronoberg; 352 63 Växjö

Granspiran *Pedicularis sylvatica* i Ljungby kommun

AGNE JOHANSSON OCH KRISTER WAHLSTRÖM

Under sommaren 1998 har vi kontrollerat merparten av de lokaler för *granspiran* vi lyckats ta reda på. Grundmaterialet är våra egna anteckningar men även uppgifter från Smålands Flora och inte minst Länsstyrelsens Ängs- och hagmarksinventering som kom ut 1994. Totalt har på detta vis 19 lokaler kontrollerats.

Resultatet från dessa 19 lokaler har varit skiftande. Granspiran är tydligen mycket känslig för igenväxning då 12 av lokalerna stod tomma 1998. I boken "Om hävden upphör" av Urban Ekstam och Nils Forshed anges granspiran också som en av de första växterna att minska och försvinna då slåtter eller bete upphör.

Den rikaste lokalen 1998 var Odensjö där en betad äng innehöll 241 plantor. I det närbelägna Lidhult växer arten vid Örsjön. Här blommade 215 plantor, det sker varken bete eller slåtter och arten tycks klara sig bra. En viss störning sker dock då merparten av plantorna växer vid hjulspår. I Agunnaryd finns en fin växtplats i Lammakulla. Här växte 143 plantor i Peter Rolfsons slåtteräng. Andra lokaler är en betesmark i Dörarp där 57 plantor hittades, 44 plantor i en beteshage i Ryd, Hamneda, 34 plantor hittades i en hästhage vid Sundranäs, Annerstad och till sist 4 plantor i en kobetesmark vid Bjerseryd i Vrå.

Vi fortsätter vårt letande även 1999. Redan i dag är granspiran med på rödlistan som hänsynskrävande. Fortsätter igenväxningen av landskapet i nuvarande takt får vi tyvärr snart se arten i en högre hotklass.

Annerstads socken:	Sundranäs	34 plantor
	Bökhult	0 plantor
	Hallarp	0 plantor
Nöttja socken	Killäng	0 plantor
Hamneda socken	Ryd	44 plantor
Berga socken	Hörda norra delen	0 plantor
Vittaryds socken	Feringe	0 plantor
Dörarps socken	Dörarp	57 plantor
Berga socken	Hörda Lillagård	0 plantor
Agunnaryds socken	Vedåsa	0 plantor
Bolmsö socken	Bolmstad	0 plantor
Agunnaryds socken	Lammakulla	143 plantor
Vrå socken	Bjerseryd	4 plantor
Lidhults socken	Hunnsberg	0 plantor
Lidhults socken	Örsjön	215 plantor
Lidhults socken	Sällebråten	0 plantor
Lidhults socken	Bassarås	0 plantor
Odensjö socken	Odensjö	241 plantor
Agunnaryds socken	Sjöbo	0 plantor

granspira
efter Lid

Krister Wahlström; Backgatan 16; 341 39 Ljungby; tel. 0372 – 142 76

Fröpåsbotanik eller naturvårdsbotanik?

ANDERS DELIN

Vad är en angelägen arbetsuppgift för en ideell botanisk förening? Det finns många olika exempel på vad amatörbotanister lägger ned sin kraft och tid på.

Det är för det första självklart att medlemmarna i en ideell förening sysslar med det de har lust med. Det finns inget uppdrag eller tvång. Man sysslar med det som fångar ens intresse. Man blir intresserad av det man upplever. Det man inte kommer i kontakt med existerar inte som arbetsfält.

Till vägledning i den totala frihet, som man har som amatörbotanist, finns ändå dels föreningsstadgar, dels den mogna människans samhällsansvar, som kan leda till en ambition att nyttiggöra sina kunskaper. Den ambitionen kan t.ex. ta sig uttryck i naturvårdsarbete.

Ytterligheterna inom amatörbotaniken skulle kunna kallas fröpåsbotanik och naturvårdsbotanik. Fröpåsbotaniken karaktäriseras av dynamik och nyheter, medan naturvårdsbotanikens signum är konstans och uråldrighet. Båda kräver mycket av sin utövare: många fälтарbetstimmar, lika många vid skrivbordet, stor artkunskap och stora krav på fortsatt lärande.

Fröpåsbotanik

Fröpåsbotaniken bedrivs till stor del vid reningsverk, på vägkanter, soptippar, industritomter, virkesavlägg, handelsträdgårdar, matplatser för småfåglar o.s.v. Den registrerar vad andra människor, med mer pengar och större maskiner, har haft för sig innan vi kom dit. Den avläser vad industrisamhällets "fröpåsar" har tömt ur sig. Det är fröbanken i schaktnassor och på ytan av utländskt virke, det är Vägverkets fröblandningar, varuhusens fågelfrö och plantskolornas ogräs som bestämmer vad vi ska hitta.

Registrering av vad "fröpåsarna" ger upphov till skulle kunna ge startpunkt och starttid för invandring av nya arter i vår vegetation. Det är emellertid ytterst få arter som invandrar i naturlig vegetation. I Gävleborgs län är *amerikansk dunört*, *strandfloka*, *vresros* och *glesstånds* exempel på sådana. Invandring i urbana miljöer med extremt onaturlig vegetation är vanligare, men ofta mer kortlivad och ur vegetationshistorisk och naturvårdande synvinkel mindre intressant.

Majoriteten av observationerna förblir kuriosabetonade.

På 1800-talet bestämde segelskutorna vilka växter som skulle dyka upp i hamnstäderna. De fraktade bl.a. sågat virke från norrländska hamnar söderut och gick ofta med lättare nyttolast tillbaka. För att de då skulle kunna segla stabilt var de tvungna att lasta stora mängder jord och sten i botten. Det var barlasten. Den lämpades av i den hamn dit fartyget kom för att hämta nyttolast och lades som fyllning på lämpligt ställe. Med tiden kom avsevärda mängder dansk, tysk och

annan jord på det viset till Gävle, Axmar, Långvind, Sandarne, Hudiksvall, Sundsvall och andra hamnar längs Bottenhavskusten.

På den tiden när en utlandsresa var ett livsavgörande företag och en resa till ett annat landskap en exceptionell händelse, på 1800-talet när Hartman kallade Brobänken i Gävle för "mitt lilla Skåne", då fyllde dessa tillfälligheternas marknader en viktig funktion som enda möjlighet för botaniker att se och lära sig känna igen vissa exotiska arter. Den rollen spelar fröpåsbotaniserandet delvis även i dag. Med det tävlingsbegär som finns kan det emellertid i sämsta fall utvecklas till en artjakt av liknande slag som den som bedrivs av "kryssande" ornitologer. Mot slutet av året tryter nyheterna och varje nytt kryss föregås av livsfarliga och miljöskadliga bilfärder.

Naturvårdsbotanik

Den andra huvudlinjen, naturvårdsbotaniken, strävar efter att med botaniken som verktyg bevara och bygga upp naturvärden för naturvärdenas egen skull och för kommande generationer av människor. I centrum för uppmärksamheten står de arter som mest hotas av industrisamhällets exploatering av naturen. Naturvårdsbotanikens viktigaste arbetsfält är de naturtyper som har något av ursprunglighet kvar, fjällhed, skog, myr och strand, särskilt älvstrand.

Den tydliga motsättning som finns mellan industrisamhället och naturen har sedan länge varit skarpast i skogen. De stora framsteg som den ideella naturvärden har gjort när det gäller att förmå skogsnäringen att acceptera naturvård hindrar inte att de fåtaliga gammelskogar, som finns kvar och borde lämnas orörda, ändå utsätts för avverkningar. Striden om de sista resterna av gammal och grov skog står mellan naturen och sågverken.

Vegetationen i de sista resterna av ursprungliga svenska miljöer, som skog eller älvstrand, är naturliga system med tusentals år på nacken. Deras ålder är ett värde i sig, speciellt i ett samhälle där tid är pengar. Att rekonstruera dem är ogörligt eller oändligt dyrt på grund av de tusentals år som skulle krävas. Att bevara de sista resterna är billigare. Denna vegetation med sin erfarenhet håller på att försvinna. Det är angeläget att behålla de sista resterna, för deras egen skull men även som en kunskapsbas för kommande generationer av människor.

I det gamla kulturlandskapet är det svårare att definiera naturvärden. Även där, t.ex. på slåtter- och betesmark, spelar emellertid en växtarts ålder i vegetationen en stor roll. Det är ett av de kriterier som Artdatabanken och Naturvårdsverket tillämpar för att avgöra en arts skyddsvärde. Arten ska ha funnits i sin miljö sedan åtminstone hundra år för att kunna komma med på en rödlista.

Hur väljer du?

Det kan anses vara en smaksak om man lägger sitt intresse och sin tid på den ena eller andra grenen av botaniken.

Det kan också vara något man är präglad på, som man inte kan påverka. Uppenbarligen formas man som barn av den miljö man växer upp i.

För egen del kommer jag från en lantlig miljö och har vuxit upp med naturvårdsbotaniken, som efter många års arbete fortfarande ger nya botaniska upplevelser och erfarenheter varje gång jag är ute och som tycks bjuda på så många problem när det gäller både artkännedom och ekologi, att en livstid är alldeles för kort för att lära ens det viktigaste.

Valet kan även ses som en moralisk fråga: "Vad har vi fått våra liv till? Ska vi använda dem till något annat än att tillfredsställa vår egen nyfikenhet och lust?"

Det finns slutligen en aktuell politisk aspekt på vårt val. Om vi ger skogsnäringen positiv uppmärksamhet därför att den har köpt virke från Tyskland och råkat importera några tyska kärlväxter till ett virkesupplag i Sverige, kan det bli svårare att framföra rättmätig kritik mot samma bolags njugga inställning till bevarande av tillräckligt stora områden av naturskog med rödlistade arter.

Forskningsresan i naturvårdens utmarker

För den som har lust att hoppa på andra artgrupper än kärlväxter och göra en naturvårdsinsats i skogen rekommenderar jag att komma med på "Forskningsresan i naturvårdens utmarker", som jag arrangerar sedan 1990-talets början, först inom Naturskyddsföreningen i Gävleborgs län, men på senare år tillsammans med Naturskyddsföreningen i Dorotea och Åsele.

Specialister och nybörjare inom alla tänkbara grenar av botanik och zoologi vägleds till intressanta och vackra exkursionsmål av folk som känner till var skogen är äldst och rikast på rödlistade arter. Det brukar bli massor av nya fynd, intressanta både för naturvården, som får argument för bevarande, och för deltagarna, som lär sig av varandra, även inom artgrupper som de annars skulle ha svårt att tränga in i.

Sommaren 1999 kommer vi att vara i Ytterhogdal, en utmark som under åren har administrerats från olika håll. Socknen tillhör Hälsingland men ingår nu i Härjedalens kommun i Jämtlands län. Som i andra utmarker finns där områden som inte har exploaterats så hårt och inte så grundligt. Dessa är nu tänkbare objekt för bildande av större sammanhängande skogsreservat. Sannolikt kommer vi att starta den 31 juli.

Samtidigt som vi under Forskningsresan försöker lära ut och lära något om arter och om biologi passar vi på att njuta av dessa naturmiljöers estetiska värden. Form, färg, rörelse, doft och skogens egna ljud i en för övrigt tyst obygd är väsentliga element i Forskningsresan.

Anders Delin; Kulgatan 40; 811 71 Järbo; tel. 0290 – 708 21, 700 87 (fax)

Föreningsstadgar

Föreningen Smålands Flora bildades 1982 och till alla som då var med lämnades ett exemplar av föreningens stadgar. Det har under årens lopp glädjande nog tillkommit flera medlemmar och för dessas kännedom presenteras nu föreningsstadgarna igen.

Allan Karlsson

Ordf.

Stadgar för Föreningen Smålands Flora

Antagna vid årsmöte 1982-07-17.

- § 1 Föreningen Smålands Floras verksamhetsområde är landskapet Småland.
- § 2 Föreningens syfte är att öka kännedomen om floran i Småland och verka för utgivandet av en landskapsflora som omfattar Smålands kärlväxter. Föreningen skall även samla in uppgifter av betydelse för naturvården.
- § 3 Medlem i föreningen är den som verkar för föreningens syften genom att delta i floraarbetet. Övriga av föreningens verksamhet intresserade kan bli stödjande medlemmar. För de senare sker inträde i föreningen genom anmälan till styrelsen.
- § 4 För dem som aktivt deltar i floraarbetet utgår ingen medlemsavgift. Stödjande medlemmar erlägger en årsavgift, vars storlek fastställs på ordinarie årsmöte. Alla medlemmar erhåller det informationsmaterial som föreningen framställer som hjälp i inventeringsarbetet.
- § 5 Föreningens högsta beslutande organ är årsmötet, som består av samtliga närvarande medlemmar. Varje medlem har en röst. Votering skall vara sluten, om någon medlem så kräver.
- § 6 Ordinarie årsmöte skall sammanträda efter 1 maj och före 15 september. Kallelse skall ske skriftligen minst två månader i förväg.
- § 7 Vid ordinarie årsmöte skall förekomma val av ordförande, sekreterare och justeringspersoner för årsmötet. Styrelsens verksamhetsberättelse och revisionsberättelse skall föredragas, och frågan om ansvarsfrihet skall behandlas. Val skall ske av nästa års styrelse, valberedning och revisorer. Förslag som medlem vill underställa ordinarie årsmöte skall inges skriftligen till styrelsen senast en månad före årsmötet. Förslag som gäller ändring av stadgarna skall ha inkommit senast tre månader före årsmötet. Förslag som kommit in senare kan bli föremål för diskussion men inte föranleda beslut. Extra stämma hålles när ordinarie årsmöte eller föreningens styrelse finner detta påkallat.

- § 8 När årsmötet inte är samlat är styrelsen föreningens beslutande organ. Styrelsen skall bestå av det udda antal ledamöter, lägst 7 och högst 11, som årsmötet beslutat. Årsmötet väljer ordförande. Styrelsen utser inom sig vice ordförande, sekreterare och kassör. Minst en av projektledarna för Smålands Flora skall ingå i styrelsen.
Val av styrelseledamöter gäller för ett år.
- § 9 För att bindande beslut skall kunna fattas måste minst hälften av styrelsen vara närvarande. Styrelsen skall sammanträda minst två gånger årligen.
- § 10 Styrelsen skall föra räkenskaper, som vederbörligen avslutade för kalenderår och tillsammans med verksamhetsberättelsen överlämnas till revisorerna senast 1 mars. Revisorerna skall vara två liksom suppleanterna.
- § 11 Revisionsberättelsen skall vara styrelsen tillhanda senast 1 april.
- § 12 Ändring av stadgarna sker genom beslut, som fattas av ordinarie stämma och med minst två tredjedels majoritet.
- § 13 Föreningen kan upplösas genom beslut, som fattas med minst två tredjedels majoritet på två, med minst sex månaders mellanrum, följande stämmor, varav minst en ordinarie.
Föreningens tillgångar tillfaller vid dess upplösning en verksamhet, vars syften överensstämmer med dem som föreningen verkat för.

Nästa nummer av Parnassia

Ta chansen att skriva en artikel eller en notis! Meningen är att innehållet i Parnassia skall skapas av läsarna och vara av olika slag. Om Du lämnar in Din artikel *senast 1 april*, så kan redigeringen vara klar 15 april och Parnassia 1999:1 vara färdigtryckt och skickas ut 5 maj.

Ingvar Christoffersson; Götradsgatan 8; 341 39 Ljunby; tel 0372 - 143 83
Jan-Erik Hederås; Tyringegatan 21; 252 76 Helsingborg; tel 042 - 14 03 91

Innehållsförteckning

- 1 *Ch. Gustafsson, M. Sallnäs*: Rikt fynd av rutlåsbräken
- 2 *J. Christoffersson*: Årsmötet 1998
- 6 *H. Sjöstrand*: Strödda tankar vid genomgång av äldre botanisk litteratur
- 13 *Floraväxtercentralen vid Abisko naturum*: Upprop
- 14 *R. Karlsson*: Blomstrande sophög
- 16 *B. Svensson*: Härledning av lövträdens namn
- 20 *A. Johansson, K. Wahlström*: Granspiran *Pedicularis sylvatica* i Ljungby kommun
- 21 *A. Delin*: Fröpåsbotanik eller naturvårdsbotanik?
- 24 Stadgar för Föreningen Smålands Flora